

C. J. Stefels

Vereniging tot Behoud van Natuurmonumenten in Nederland

Medio juli 1968 kwamen de eerste meldingen binnen over het voorkomen van de notenkraker (*Nucifraga caryocatactes*, kraaiachtige) in Nederland. Later, in augustus, bleek dat er van een flinke invasie gesproken kon worden; in alle provincies werd deze vogel gezien.

We hebben hier te maken met de Siberische of dunsnavelige vorm, een vogel met een zeer groot natuurlijk verspreidingsgebied in Oost-Europa en Siberië. In Midden- en Noord-Europa komt de Europese of diksnavelige vorm voor, in een weliswaar groot, doch niet aaneengesloten gebied. In Nederland is deze een zeldzame wintergast.

De vogelgids van Kist geeft een goede beschrijving van de inderdaad zeer opvallende kenmerken. De notenkraker laat zich over het algemeen goed zien, het vertrouwelijke weinig schuwe gedrag doet denken aan dat van andere gasten uit het noorden zoals de pestvogel en de morinelplevier.

Over de oorzaken van de trek geeft Tinbergen interessante gegevens die verband houden met voed-

selschaarste en overbevolking in het broedgebied en die mogelijk ook in relatie staan tot nog andere deels onbekende gedragsverschijnselen van een gehele populatie. Pestvogels kunnen bijvoorbeeld al massaal gaan trekken als er nog helemaal geen voedselschaarste is. Van de notenkrakers zijn vroegere invasies bekend, de laatste uit de jaren 1900-1911-1913-1917 en 1954.

Over de voedselopname in het natuurlijk verspreidingsgebied zijn weinig gegevens voorhanden. Het tijdschrift *Vanellus* (oktober 1968, nr. 10) spreekt van dichte naaldbossen en taiga's als biotoop, waarin de vogels zich voeden met zaden van de arve, den, eikels, beukenootjes en hazelnoten. Hieruit blijkt dat men - los van enige fantasie - de verspreidingsgebieden ietwat heeft vermengd!

Houtzagers vermeldt van de arve (de vijfnaaldige *Pinus cembra*) twee variëteiten, waarvan de var. *helvetica* voorkomt in de Europese alpen, vanaf 1500 m tot de boomgrens. De andere, de var. *sibirica*, een waardevoller en hoogstammiger boom, komt ook in

De notenkraker.
Foto: H. Veenendaal.

wat lager gelegen gebieden voor in Siberië tot de polaire boomgrens. Volgens literatuurgegevens beslaat deze variëteit een exploiteerbaar areaal van maar liefst 7.000.000 ha. De zaden zijn eetbaar en zeer olie-rijk, alle drie jaren treedt een zaadjaar op.

De hier waargenomen notenkrakers hebben het menu noodgedwongen moeten uitbreiden. Veel van wat voor vogels eetbaar is wordt als voedsel genoemd, bijvoorbeeld insekten in alle stadia, vlezige vruchten, bessen, noten, brood en pinda's. Zelfs muisen waren niet voor deze aan onze gaai verwante vogel veilig. Toch zullen er van de vele exemplaren maar weinig de grote reis overleven. Van vorige invasies zijn enkele gevallen bekend, waarin de vogels het hebben overleefd en zelfs tot broeden zijn gekomen (Duitsland).

De heer A. C. Perdeck, medewerker bij het vogel-trekstation van het Instituut voor Oecologisch Onderzoek vertelde dat een klein aantal notenkrakers kon worden geringd, waarvan een terugmelding uit Frank-

rijk is binnengekomen.

Begin december 1968 waren de meeste vogels weer uit ons land vertrokken, nog steeds (begin maart) worden echter notenkrakers waargenomen, deze blijven meestal binnen één klein complex.

Het is van belang te weten wanneer en waar de vogels (voor het laatst) zijn gezien. Meldingen en bijzonderheden kunnen worden gezonden aan de heer M. J. Tekke, Harderwijkstraat 136, Den Haag, die alle gegevens verzamelt en bewerkt.

Literatuur

Houtzagers, G. 1954. Houtteelt der gematigde luchtstreek, dl. 1.

Kist, J. Vogelgids.

Tinbergen L. Vogels onderweg.

Vanellus 21 (9, 10).

Vogeljaar, het, 16 (4).

Denneschors reinigt door olie vervuild water*

Schors van gewone dennebomen kan worden gebruikt bij het verwijderen van oliemassa's, die door schepen en industrieën in de zee of in meren en rivieren wordt geloosd. Dit is gebleken uit proefnemingen die werden geleid door ir. H. Fahlvik van de Korsnäs-Marma papier- en cellulosefabriek in Gävle.

Hij ontdekte bij deze proefnemingen dat gemalen schors of stukken schors, die worden samengeperst in balen van nylonnetten, in staat zijn om de oliemassa bijzonder snel te absorberen. De met olie verzadigde balen kunnen daarna worden gebruikt als brandstof en verspreiden bij verbranding zelfs een zeer grote hitte, aldus ir. Fahlvik.

Bij de proefnemingen kwam vast te staan dat het schors allerlei soorten olie en soortgelijke produkten kan absorberen, van zware stookolie tot verven en verdunners. Twee liter schorspoeder kan ongeveer een liter vloeistof absorberen. De nieuwe methode kan op velerlei wijze worden toegepast. Oliemassa's op het water kunnen het best worden verwijderd door schorsbalen aan te brengen langs de randen van de olievlek, terwijl in het midden gemalen schors kan worden verspreid. Olie op het strand kan het best worden verwijderd door schorspoeder vermengd met benzine aan te brengen en dit mengsel daarna in

brand te steken.

Voorheen is het steeds onmogelijk gebleken om oliemassa's op stranden te verwijderen door verbranding, aldus ir. Fahlvik.

Olielekkages in tanks en olie in waterbronnen kunnen worden bestreden door schorsbalen neer te leggen in speciaal gegraven greppels. Hetzelfde principe kan worden toegepast wanneer een tankwagen betrokken is bij een verkeersongeluk en de weglappende olie terecht dreigt te komen in het riolerings-systeem. Rondom de afvoerputten kan dan een wal van schorsbalen worden aangebracht.

Wat er precies gebeurt tussen de schorsmassa en de olie is nog niet precies vastgesteld, hoewel reeds verschillende deskundigen het probleem hebben bestudeerd. Volgens de meeste deskundigen is het waarschijnlijk geen chemische reactie maar een fysisch verschijnsel. De nieuwe Zweedse methode heeft grote aandacht getrokken in internationale kringen en inmiddels zijn zowel in Zweden als in het buitenland octrooiaanvragen ingediend.

* Overgenomen uit het Chemisch Weekblad nr. 18, 1968 (nr. 393).